

E. Druhá světová válka (1939 – 1945)

1. Význam Druhé světové války a její role v dějinách

Druhá světová válka trvala 6 let (od 1. září 1939 do 2. září 1945) a zasáhla prakticky všechny světadily. Ani to však samo o sobě nevysvětlí, proč je stále znovu vydatně připomínána, ačkoli řady jejích přímých pamětníků (neřkuli účastníků) se již rychle tenčí. Druhá světová válka totiž **zaujímá v dějinách bojových konfliktů zcela ojedinělé místo**, a to především z těchto důvodů:

1. Druhá světová válka ukázala, že **mezinárodní sporné otázky** související s První světovou válkou **nebyly Versaillesko-washingtonským systémem vyřešeny**. Laická představa o dvou desetiletích míru (1918 – 1939) je do značné míry iluzí: mezi sovětským obléháním Varšavy 1920 a začátkem japonské agrese v Číně (1931) uplynulo pouhých 11 roků. Druhá světová válka se tak s odstupem času jeví nikoli jako nenadálé narušení světového míru, ale jako jen **další etapa v dlouhodobém zápase mezi liberálními demokraciemi a totalitarismem**.

2. Válku rozpoutaly státy sdružené do bloku nazývaného **Osa** a ovládané **fašistickými a militaristickými diktaturami**, a jejich první útoky vedly **proti demokratickým zemím**. Po 2 letech však byl do války zatažen **také komunistický Sovětský svaz**: připojil se **ke spojeneckému bloku demokratických států** a výrazně se podílel na společném vítězství. Válka znamenala praktickou likvidaci fašistických režimů (i fašismu jako vlivné politické ideologie), ale **debata o silných i slabých stránkách západní demokracie a komunismu tím nebyla uzavřena** – spíš naopak. Rejstřík politických sil i proudů, které využívaly – a dodnes využívají – průběh Druhé světové války jako nástroj pro své ospravedlnění, je poměrně široký.

3. Druhá světová válka zasáhla – zejména v Evropě – **populaci**, která pod vlivem politických proklamací už **začínala věřit v ideu věčného míru**. Ukázalo se však, že navzdory vzletným heslům o vstřícnosti a spolupráci **stále existují velmocenské zájmy** silných mezinárodněpolitických hráčů.

4. Válka vpadla s nepředstavitelnou brutalitou **do společnosti, která již žila běžným životem**, jež známe i dnes. Smrt a kruté strádání náhle zahrozily lidem, kteří se do té doby zcela orientovali na poklidnou práci, na studium, rodinný i společenský život, sport, víkendové zábavy apod.: tento kontrast přinesl obrovské psychické trauma, které trvale poznamenalo celou generaci.

5. Obsazování dobytých území armádami Osy bylo spojeno s **rozšiřováním fašistické diktatury**: obyvatelstvo okupovaných zemí náhle muselo **volit mezi nenápadným přežíváním, odporem či odbojem, ale i kolaborací s nepřitelem** – často šlo o velmi těžká dilemata.

6. Zatímco v První světové válce bylo civilní obyvatelstvo ohroženo jaksi na okraji frontových bojů, ve Druhé světové válce byl **rozdíl mezi frontou a zázemím** mnohem **menší** (celkové ztráty na životech byly mezi civilisty výrazně vyšší než mezi vojáky). Běžným důsledkem válečných úspěchů Osy se staly také **systematické přesídlování či fyzická likvidace různých skupin obyvatel v řádu statisíců a milionů**; něco takového a v tomto rozsahu světové dějiny do té doby nezažily.

7. Válka měla **tvrdý dopad na ekonomiku, školství, kulturu apod.** a přinášela také **masivní válečnou propagandu**.

2. Bojující strany

Druhé světové války se zúčastnilo 61 států (mnohé z nich však jen diplomaticky, tedy formálně). Obě válčící strany se z velké části shodovaly s Ústředními mocnostmi a Dohodou z První světové války, ale existovaly také státy, které ve srovnání s první válkou přešly k opačné straně (např. Itálie, Japonsko, Turecko). I v Evropě ubylo neutrálních států. Podobně jako v letech 1914 – 1918 i tentokrát leckteré válčící státy – včetně několika velmocí – do války vstupovaly teprve postupně nebo neválčily po celou dobu.

1. Osa: válečný **fašisticko-militaristický blok**, který válku rozpoutal. Jeho páteř tvořily tři velmoci: **Německo** (od r. 1938 rozšířené o Rakousko a české a moravské pohraničí), **Itálie** (se svými koloniemi a s Etiopií okupovanou od 1935 a s Albánií okupovanou od jara 1939) a **Japonsko**

(v r. 1910 anektovalo Koreu). K této Ose Berlín-Řím-Tokio se přimkly další státy: Maďarsko, Rumunsko, Finsko, Slovensko (osamostatněné od března 1939), Bulharsko, Chorvatsko (osamostatnilo se 1941 od Jugoslávie), Mandžusko (severovýchodní Čína, loutkový stát vzniklý 1932, existoval z vůle japonských okupantů), Thajsko.

2. Spojenci: válečný **demokraticko-komunistický blok**, který vznikl velmi postupně až v průběhu války především ze zemí napadených Osou: **Velká Británie** (nejdéle válčící stát Druhé světové války – od 3. 9. 1939), **Francie** (první její bojové akce se odehrály na jaře 1940, ale severní polovinu země včetně Paříže tehdy obsadilo Německo a tato okupace vydržela až do 1944), **Spojené státy** (od prosince 1941), **Sovětský svaz** (od června 1941), **Čína**, britská dominia Austrálie, Nový Zéland, Jižní Afrika, Kanada, britské kolonie (Britské Somálsko, Indie, Barma), francouzské kolonie (dnešní Alžírsko, Tunisko, Senegal, Čad aj.), Egypt, Polsko (jeho přepadením ze strany Německa 1. 9. 1939 válka vypukla), Belgie, Nizozemsko, Lucembursko, Dánsko, Norsko, Řecko, Jugoslávie (bez Chorvatska), odbojová hnutí Poláků, Čechoslováků, Francouzů, Jugoslávců, Rumunů, Albánců aj.

Trosky katedrály v anglickém městě Coventry se staly světoznámým svědectvím o hrůzách Druhé světové války: většina města byla prakticky zničena při německých náletech v r. 1940.

Shrnutí:

Druhá světová válka svými příčinami i charakterem úzce navazuje na První světovou válku. V letech Druhé světové války se fašisticko-militaristický blok Osa pokusil dobýt a ovládnout praktický celý svět: státy, které napadl nebo které se cítily jím ohroženy, se zformovaly do demokraticko-komunistické aliance nazývané Spojenci, která nakonec ve válce zvítězila. Válka však mimořádně intenzivním způsobem ovlivnila všechny oblasti tehdejšího života a přinesla značné útrapy nejen vojákům a oblastem bojů, ale i civilistům v hlubokém zázemí. Bezpříkladně rozsáhlé byly ztráty na životech (jednalo se o